

[0136]

15. *Langeanne*.

Somtiden slagget it in persoan of in biskate rounte, om in goefrysk wurd út earder tiden der wer yn to bringen, oare kearen wol it folk der alhiel gjin mûle op sette. Hwer't it him oan leit, dat in wurd yn it iene gefal àl en yn it oare nèt ta nij libben komt, is min to sizzen. Hwat de haednamme hjirboppe oanbilanget, moatte wy fêststelle, dat it stribjen nei fornijing neat bidijd hat. De âlderein sil noch wol witte, hoe't de Jongfryske Mienskip yn 1917 mei syn ,lângeannen' bigoun, mar dy bineaming hat, alteast oant nou ta, gjin wjerlûd by ús lânslju foun. Nei myn bitinken mei soks spitich hjitte, hwant dy eigen, út it forline bikende foarming soe skoan foar it frjemde 'kongres' en oare ynslûpsels yn 't plak set wurde kinne.

As wy ús yn 'e wurdskiednis bijowe, komme wy earst by Gysbert Japiks to lânne, dy't yn syn *Friesche Tjerne*, r. 35 skriuwt:

Lân-geanne! ljeave Ljue! hier kinnes 't ijten meytse.

It sinsforbân docht bliken oan, dat de bitsjutting hjir werjown wurde moat mei 'brullofters, feestgenoaten'. De útjefte fan dit brulloftsdicht fan 1640 stavert *Laan-gaene*¹⁾ en de greate Junius tekent by dat wurd oan: "een gemeyne *landsvreughd* vermenght met eenighe wtgelaetenheyd"²⁾. Dy omskriuwing komt better ta har rjocht op in oar plak yn 'e *Rymlerije*. Doe't de stêd Hulst yn 'e Spaenske oarloch ynnommen wie, makke ús dichter in liet, dêr't er boppe sette: '*Lângeane* æf Friesche freugde' (Wirken, s. 79). It trêdde en lêste foarbyld is by Gysbert to finen yn syn forfrysking '*Dorilis in Cleonice*', dêr't *lângeanne* oars net as 'algemiene blydskip, wille' wêze kin: "Yn ien ægenblycke wird 'er ien uwtlittene *Lân-geane* yn 't blier-laeitsende gelaet fen alle Melesiers bespoarre" (Wirken, s. 276, 4). Forlykje wy de oarspronklike tekst fan A. Rémy, dan sjogge wy, dat de Frânskman op dat plak 'une allégresse publique'³⁾ hat.

By it wurd *lângeanne* kinne wy lykwols noch in eintsje fierder tobek as de skriften fan 'e Boalsserter master. De sprekwurdesamling fan Burmania út 1614 biwarret ntl. ûnder nûmer 666 de útdrukking *Laane gaene*⁴⁾ mei de

1) P. Sipma, Gysbert Japicx Friessche Tjerne, Boalsert 1932, s. 17.

2) A. Feitsma, Frysk út de 17de ieu, Estrik XV, Grins 1956, s. 72.

3) C. Kramer, Gysbert Japicx as oersetter en biwirker, Assen 1943, s. 156.

4) J.H. Brouwer-P. Sipma, De Burmania-sprekwirde yn: De twadde jiergearkomste fen de Fryske Akademy, Assen 1940, s. 156.

farianten *Lanlijcke gæne*¹⁾ (druk fan 1641) en *Laan geane* sive *Laanlykke geane*⁶⁾ (hs. Gabbema).

Hwat it fuortlibjen fan ús gearstalling oangiet, helje wy allinne twa promoasjefersen út it earstoan fan 'e 18de ieu oan. Yn it foarste, skreaun ta eare fan Jan finner Merct yn 1703, fornimt men fuort yn 'e oanrin al de ynfloed fan Gysbert syn poëzije op 'e ûnbikende rimelders, dy't sa ynsette:

Lân-geane! ljeave ljue! eij sjog het 's hier to meitses? ²⁾

De makker fan it oare promoasjefers fas 1709, dy't de jonge Bilkert Jan Albarda wakker yn 'e hichte stekt, ropt út:

Lan Gean'! het is 't / dat hjer oan schirt?
Oef is 't dy nolcke BJLLANZ minscke
Dy eltjz in yen fornoeye kin
Trog syn petear / az min kin winscke
Soa ljeap / soa swiet? rjuecht ney myn zin ³⁾.

Foar it fierdere ûndersiik is it nijsgjirrich en wichtich, dat it twadde lid fan 'e gearsetting ienris by G. Japiks foarkomt. It gronwurd stiet yn it gedicht *Goe-Freed* (Wirken, s. 220, 18) en it forbân kinne wy út ôfnimme, dat de bitsjutting 'freugde, wille, blydskip' wie, forlykje:

Hier djoeyt de Dealle', ijn *geanne'* uwt-litt'ne.
(Hjir formakket de duvel him mei útlittene blydskip).

Giet men yn 'e wurken fan 19de-ieuske taellju op 'e sneup om de forklearring fan dit *geanne*, dan fynt men yn Epkema syn wurdboek op Gysbert Japiks (1824) en by Halbertsma yn dy syn *Letterkundige Naoogst* (1840) ûngelikense ôfliedingen. De útliz fan 'e earste ûndersiker ⁴⁾, dy't oan in gearlutsen foarm fan *geadene* tinkt en bisibbens oan mnl. *gaden* jin forienigje mei, niget hawwe oan, oanstean' oannimt, moat forsmiten wurde, om't men de bitsjuttingen fan it mnl. tiidwurd mar kwealik mei dy fan it Fryske subst. yn 't lyk bringe kin. Neffens my wiist Halbertsma ⁵⁾, dy't him by T.D. Wiarda ⁶⁾ oanslút, ús it rjochte paed. Wy sille *geanne* forbine moatte mei âldfrysk *game* 'blydskip', ags. *gamen* 'formeits, wille, nocht, spul', nijng. *game*, spul', âs. âhd. ân. *gaman*, deensk *gammen*, sweedsk *gamman*, dêr't it tiidwurd ags. *gamenian* 'spylje, grapjeije', nijnoarsk (dial.) *gama seg* 'jin formeitsje' by heart. Sok in verbum meije wy ek foar it Aldfrysk ûnderstelle, foar 't neist **gama*, dêr't mei de útgong *-ene* it subst. **gamene* fan foarme waerd. Oer **gamne* - it weiwurden fan 'e tuskenfokael is neat gjin sûnders, sj. *Aofr. Gramm.* § 79 - ûntstie troch assimilaesje **ganne*. Deselde oergong fan *-mn-* > *-nn-* merke wy bygelyks op yn:

fanne 'faem' Rq. 254,23 (E³) njonken *famna* Rq. 254,23 (E¹);

1) A. Feitsma, Fryske sprekwurden, Estrik XI, Grins 1956, s. 51.

2) A. Feitsma, Frysk út de 18de ieu, Estrik XX, Grins 1957, s. 18.

3) A. Feitsma, Frysk út de 18de ieu, s. 52.

4) E. Epkema, Woordenboek op de gedichten en verdere geschriften van Gysbert Japicx, 1824, s. 162.

5) J.H. Halbertsma, Letterkundige naoogst 1840, s. 154.

6) T.D. Wiarda, Altfriesisches Wörterbuch, Aurich 1786, s. 160.

sonath (lê: *sonnath*) 'sammelt' Rq. 240,23 (E³) njonken *somnath* Rq. 240,23 (E¹);
nanna 'neame' Rq. 495,3 (W.) njonken *naemna* Rq. 23,8 (W.).

Yn it tiidrek tusken 1400 en 1600 waerden de koarte lûden foar *l*, *m*, *n* trochstrings rutsen, m.o.w. **ganne* gyng oer yn *gānne*. De lêste foarm kin it stjerke by weibliuwe, hwant dy is yn 'e Burmania-sprekwurden 666 oerlevere as *gaene*. De rutsen *ā* ûntjoech him fierders krekt-en-allyk as de âlde lange *â*. Ommers, wy sjogge yn 1640 *gæne* en yn 'e Gysbert-útjefte fan 1668 *geanne* en *geane*. En dêrmei hat dan de nijfryske lûding har bislach krige.

Ta bislút wize wy der noch op, dat it subst. *geanne* < **gamene* fan 'e yndogermaenske wurdstamme **g^hhem-* ôflaet is, dy't Pokorny yn syn nij *Idg. etym. Wb.* omskriuwt mei 'fleurich springe, hippelje' ¹). Bûten it Germaensk binne der gjin bisibbe foarmen foun.

W.J. Buma.

1) J. Pokorny, Indogermanisches etymologisches Wörterbuch, 6. Lieferung, s. 490.